

ril, če bi bil inkriminirani članek n. pr. sam napisal. Pred izrekom o zanemarjeni pažnji mora biti izrečena presoja o dejanskem stanu vsebine tiskanega spisa in ali se mora ta dejanski stan prištevati po občih temeljih k. z. Ali obstoji, je quaestio facti. Dokaz istine se kulpoznemu storilcu ne more odrekati razen v primerih, v katerih bi tudi doloži storilec takšnega dokaza ne imel.

Ker »zanemarjena pažnja« ni delikt zase, marveč le kulpožno učinjenje konkretnega zločina, pregreška, zato tudi ni izjeme in velja čl. III./68 za vse določbe k. z., torej tudi za pregreške ex čl. VIII./62. Culpa § 238. poleg čl. III. za odgovornega urednika ne obstoji, marveč je izključena.

Popravek je dopusten proti vsaki novini, tudi z navedbo vira ponatiskujoči, toda urednik ga sme odkloniti kot stvarno neresničnega in nastopiti dokaz istinitosti onih navedb, proti katerim je bil (neresnični) popravek naperjen. Če se dožene, da je popravek objektivno utemeljen, je v danem primeru urednik vendar le brez krivde, dasi ga doslej ni priobčil, ker je priobčenje odklonil bona fide, kazniva je le mala fides, ki stori odklonitev šele neutemeljeno.

V članku napadena avstrijska praksa, ki se sedaj pri nas ponavlja, ni brezizjemna in se pri nas ne pojavlja iz istih razlogov kakor je nastala na Dunaju. Uveljavlja se pač moč tradicije in pa vpliv kvarnih posledic sedanjih razmer. Vendar je treba priznati, da so si gg. sodniki ohranili objektivni pogled in toplo srce za potrebe in pravice novinarstva in soglasno je mnenje, da je potrebna korenita reforma de lege ferenda. Dotlej pa mora priti tudi revizija dosedanje prakse vočigled izredno bogati raznolikosti mnenj na čisto pravno-konstruktivnem polju.

Enotnost pravne vesoljnosti.

Univ. prof. dr. Leonid Pitamic.

Splošno opaženi znak moderne znanosti je diferenciacija in specializacija, povzročena po naraščajočem izkustvenem materialu, ki čaka duševnega obvladanja. Manj opaženo pa je stremljenje po sintezi specializiranih znanstvenih panog, ki se je začelo razmahati v naši dobi pod vplivom intenzivnejše filozofske poglobitve. To prizadevanje, združevati posamezne dele znanosti v enoten sistem, ustvarjati kolikor moči enotno sliko človeškega spoznanja, pa ni samo izraz našega stremljenja po harmoniji, ne služi samo naši duševni potrebi, ki hrepeni po idealu enotnega svetovnega nazora, temveč je nujno zvezano z interesi specializacije same. Zakaj tudi specializirani del znanosti se utegne uspešno razviti in plodovito

vplivati na sosedne mu dele le, ako je točno določen prostor, ki ga zavzame v sistemu znanosti, tako da se razkrijejo vezi, ki združijo te razne grane v organično enoto. Pogoji, da se doseže ta daleki in visoki cilj, je utrditev filozofskih podlag posameznim znanstvenim panogam, kar se v prvi vrsti javlja v razšiščevanju in izboljševanju znanstvene metodologije.

Ni se torej čuditi, da je knjiga,¹⁾ o kateri mi je poročati, posvečena H. Kelsenu, znanemu državoslovcu, pravnemu filozofu in inavguratorju normativne metode v pravni vedi, ki skuša z neutrudljivo energijo uveljaviti v celokupnem pravoslovju eno in isto, takozvano čisto pravno teorijo. Že naslov Verdrossove knjige priča o cilju, ki si ga stavi, najti namreč ono pravno vez, ki združuje meddržavno pravo z državnim, s tem pa tudi vse v posameznih državah veljavno pravo v enoten pravni sistem. Ker ni mogoče podati v kratkem izvlečku vsa zanimiva izvajanja avtorjeva, se hočem ustaviti le pri onih, ki se mi zdijo posebno važna ali ki nudijo nekaj novega.

Dodirna točka med državo in meddržavnim pravom je nauk o suverenstvu. Temelj meddržavnopravne vede izza dobe nemškega filozofa Hegela in pod vplivom njegovih teorij je bilo državno suverenstvo v smislu popolne svobode ozir. neomejene avtonomije državne »volje«. Meddržavno pravo, ustvarjeno po volji države, zavisi seveda popolnoma od te volje; obveznosti tega prava trajajo le toliko časa, dokler jih država »hoče«. Sicer je dogma o »volji« v pravo zavladala v isti dobi tudi v drugih pravnih panogah. Posledica te teorije v našem vprašanju je, da ni moči govoriti o meddržavnem kot o nekem za državo obveznem pravu in da se to pravo reducira na nekako »zunanje državno pravo«... Zato se uveljavlja v najvejšem času vedno bolj naziranje, da je treba za razumevanje meddržavnih obveznosti predpostavljati neko nad državami in neodvisno od njih veljavno pravo; tako Ho'andec Krabbe, Madžar Somló, severni Američan Lansing in mnogi drugi, zlasti pa Kelsen, ki pravi, da je volja umljiva le kot človeški pojav, ki jo je moči le tedaj kvalificirati kot državno ali svetovno »voljo«, ako se predpostavlja, da prišteva kakšna norma izjavo človeške volje državni ali svetovni oblasti. Tako se prenese vprašanje o »pravni« volji in s tem tudi o suverenstvu na normativno polje. Če se smatra s Kelsenom pojem suverenstva kot atribut najvišje pravne norme, potem se nudi dvojna možnost: ali je pravni red države najvišji, potem črpa meddržavno pravo svojo avtoriteto iz države; ali

¹⁾ »Die Einheit des rechtlichen Weltbildes auf Grundlage der Völkerrechtsverfassung« von Dr. Alfred Verdross, Privatdozent an der Universität u. Professor an der Konsularakademie Wien, I. C. B. Mohr, Tübingen, 1923.

pa je meddržavno pravo najvišje, potem so mu države podvržene.²⁾ Kelsen je mislil, kakor mnogi drugi, da pomeni in da je pomenilo suverenstvo nekaj najvišjega, nekaj, kar nima svojega izvora v ničemer drugem, nekaj, kar je samo *causa sui*. Verdross pa dokazuje, da je to naziranje napačno, ker je znanost do Hegela rabila to besedo v drugačnem smislu. Zlasti Jean Bodin, ki velja za klasičnega zastopnika teorije o suverenstvu, pripisujoč jo državi, ni hotel reči, da je državni pravni red najvišji in da ni podvržen kakšnemu višjemu zakonu. Nasprotno trdi Bodin, da je suverenski knez podvržen božjemu in naravnemu pravu; k temu se pa je takrat šlo tudi meddržavno pravo. V popolnem skladu s tem je njegova trditev, da je deželni knez vezan na pogodbe, ki jih je sklenil z inozemstvom in da je sploh vezan na »*lex omnium gentium communis*«. Pripisujoč državi »*summam potestatem*« ni torej Bodin hotel reči, da je državno pravo najvišje in neodvisno. Atribut »*summa*« spada k »*potestas*«; slednja beseda pa pomenja, kakor Verdross razlaga, neko posebno kvalificirano pravno instanco, ki kot »*summa*« ni podložna višjemu pravnemu organu. Gre, kakor pravi Verdross, edino le za trditev, da ni od države neodvisnih organov, ki bi državi sodili, tako da je utegnil Bodin pravilno označiti ono državo, ki je podvržena samo naravnemu in meddrž. pravu, kot tako »*qui superior in terris non recognoscit*«. Če odklanja Bodin nad državami stoječo »*potestatem superiorem in terris*«, ni mislil na meddržavno pravo, temveč na kak odločujoči, spore med državami v zadnji instanci rešujoči organ, ki je postavljen po višjem nego državnem pravu. Kompetenco držav, da same tvorijo odločujoče organe v meddržavnih sporih, da niso podvržene drugim organom (n. pr. papežu ali cesarju), to kompetenco je imenoval Bodin suverenstvo. Sicer pa sega ta nazor daleč nazaj v sholastiko, do Tomaža Akvinskega; zlasti pa sta Victoria in Suarez zastopala to idejo. Victorii ne pomeni suverenstvo, da je država v vsakem oziru najvišja avtoriteta, temveč samo to, da v večini posvetnih zadev ni podvržena višji instanci, da torej sama odloča. Za sholastiko so one države suverenske in s tem »*civitates perfectae*«, ki so principialno sodniki v lastni zadevi, ki ne pripoznavajo višjega sodnega organa; s tem pa nikakor ni rečeno, da imajo države najvišjo zakonodajo, da so one najvišji pravni red. Nasprotno: v smislu sholastike so države na podlagi meddržavnega prava suverenske. Suarez pravi jasno: možna bi sicer bila meddržavna instance, s katero bi države izgubile svojo suverenstvo; toda po običajnem internacionalnem pravu so države poklicane, da

²⁾ O tem tudi moja razprava »Državno in meddržavno pravo pod vidikom enotnega sistema« v Zborniku znanstvenih razprav II., založila jurišna fakulteta, Ljubljana, 1923.

sodijo v lastni zadevi in da branijo svojo pravico z orožjem. Podobnega mnenja so bili tudi poznejši pisatelji, n. pr. Albericus Gentilis in Hugo Grotius, ki smatra »summam potestatem« za pravno instanco, ki zoper njo ni rednega pravnega leka, ki pa ne stoji nad vsakim pravom, ker so zoper njo dopustni izredni pravni leki (vojna, represalije). Tudi Pufendorf, Wolff, Leibniz, Zouch in Rachel smatrajo suverenstvo (ali »summa potestas«) kot določeno kompetenco. Ravno tako Jakob Moser, teoretski ustanovitelj meddržavnopravnega pozitivizma. Slična je bila tudi doktrina francoske revolucije: svoboda države ni neomejena, temveč je zvezana s svobodo drugih držav, njih suverenstvo je medsebojno zavisno in omejeno. Suverenstvo ni logična kvalifikacija, temveč pravna kompetenca, določena po meddržavnem pravu. Kmalu na to pa pride Hegel s svojo šolo, ki prekine dolgoletno tradicijo tega pojma in mu daje, kakor smo že preje videli, nov smisel. Imamo torej dva pojma suverenstva: eden pomeni prvenstvo onega pravnega reda, ki stoji v pravni hierarhiji najvišje, drugi pa pomeni izvestni pravni položaj, izvestno pravno kompetenco. S suverenstvom meddržavnega prava v prvem smislu se utegne združiti suverenstvo države v drugem smislu. Kakor smo videli, je proglasil suverenstvo države ravno oni nauk, ki je tudi razvijal idejo nadrejenosti meddržavnega prava nad državnim.

Po tem lepem historičnem dokazovanju raziskuje Verdross empirično, v katerem smislu da so države suverenske. Na podlagi novejših mednarodnih dokumentov prikazuje, da pojmuje veljavno meddržavno pravo suverenstvo v istem smislu kakor stara srednjeveška veda, namreč kot poseben obseg pravnih kompetenc. Če pa je suverenstvo izraz za izvestno pristojnost, ni nobene ovire smatrati »polu-suverenstvo« za izraz druge, t. j. manj obsežne kompetence. Drugo poglavje Verdrossove knjige se bavi podrobneje s tolikokrat že razpravljanim razmerjem države do meddržavnega prava. Odklanjajoč Hegelovo teorijo o državni volji kot temelju prava izhaja avtor iz Kelsenovega stališča, da se mora v svrhu kvalifikacije kakega akta človeškega hotenja kot državne volje predpostavljati pravni rek. To pa pomenja edinole, da naniza pravo na izraz izvestne, kvalificirane volje izvestne pravne posledice, ki so druge kakor one, ki jih naniza pravo na izraževanje takozv. »privatne« volje. Državna volja pomenja torej izvesten krog določenih pravnih položajev. Razmerje med državnim in meddržavnim pravom si lahko mislimo kot razmerje dveh pravnih krogov. Stara sholastična teorija je bila univerzalistična; smatrala je države in nad njimi stoječe mednarodno pravo za nekako enoto, odnos tega prava k državam pa kot razmerje celine k svojim delom. Tako pravi prej navedeni Victoria: *Humanum genus quantum-*

vis in varios populos et regna divisum, semper habet aliquam unitatem, non solum specificam, sed etiam quasi politicam et moralem.« Akoprav so stali tudi poznejši pisatelji do 19. stoletja v glavnem na istem stališču, se da, tako pravi naš avtor, ta problem rešiti pravilno le, ako izmenjamo sedaj običajno razdelitev prava pod vidikom človeških interesov, (torej v državno, upravno, kazensko, procesualno, trgovsko itd) z razpredelitvijo, ki je pravi immanentna, ki ustreza hierarhičnemu redu v pravu in ki po tem redu razvršča pravo v razne stopnje. Vsaka stopnja pomenja konkretizacijo njej nadrejene stopnje. Tako prihajamo do pravnih stopenj ustave, zakona, uredbe, sodbe in ukrepa. (Vendar pa ostane sedaj običajna pod vidikom človeških interesov izvajana razpredelitev prava utemeljena in potrebna iz pedagoških razlogov.) To spoznanje, ki vidi n. pr. v kategorijah »pravnega reka« in »pravnega posla« le relativno nasprotje, tako da se pokaže n. pr. zakon premotren iz njemu podrejenih stopenj kot pravni rek, iz nadrejene mu ustave pa kot pravni posel, da se pokaže sodba iz vidika zakona kot pravni posel, iz vidika strank pa kot lex, kot pravni rek, — to spoznanje se svita že v dobi naravnega prava (Samuel Rachel). V novejši pravni literaturi so to idejo nanovo povzeli Bierling, Thoma, zlasti pa v ostroumnih izvajanjih in s prepričevalnimi argumenti Adolf Merkl.

Za določevanje razmerja med državnim in meddržavnim pravom je odločilnega pomena, ali se nahajata oba ta pravna kroga v isti hierarhiji, in če je temu tako, na kateri stopnji te hierarhije se nahaja vsak teh krogov. Že prvi poskus primerjanja teh dveh krogov med seboj nas uči, da morata imeti skupno bazo, sicer ne bi bilo med njima katerokoli pravno razmerje možno. Vsled tega je monistično naziranje neizbežno. To smer zastopajo, vsak po svoje, Sander, Wenzel, Kelsen, Krabbe, Duguit, Salvioni in že leta 1911 Stammer. Dočim pa misli Kelsen, da je vprašanje, ali je državno pravo nižja stopnja, meddržavno pravo pa višja ali pa narobe, odvisno samo od hipoteze, iz katere izhajamo, da se torej to vprašanje znanstveno ne da rešiti, skuša Verdross dokazati, da obstojajo pozitivno pravne vezi, ki vežejo navedeni dve stopnji prava. Isto je že v 18. stoletju poskusil J. J. Moser, in sicer na podlagi državnih dokumentov (uradnih izjav monarhov in drugih državnih organov), ki se pozivajo na meddržavno pravo. Tudi slavni angleški jurist W. Blackstone je prišteval meddržavno pravo common-lawu, t. j. celokupnemu v Angliji veljavnemu pravu. Po ugotovitvi, da se rabi izraz »priзнание meddržavnega prava« v dvojnem smislu, 1.) tako, da se »prižnava« to pravo kot del državnega prava, 2.) pa tudi v tem smislu, da se pozivajo države na meddržavno pravo, kakor se poziva sodba na zakon in zakon na ustavo, prehaja Verdross na

konstruktivno delo, namreč na pokazovanje pozitivno pravnih vezi med obema pravoma. Iz obilice pravnih činov, po večini razsodb mednarodnih razsodišč, izhaja, da se poziva mednarodna praksa na te-le pravne vire: pogodbe, običajno pravo in »mednarodna pravičnost«. To so torej viri pozitivnega prava. Tudi člen 38. statuta internacionalnega sodnega dvora, ustvarjenega na podlagi pakta o društvu narodov, našteva kot pravne vire za pravosodstvo tega sodišča: 1.) pogodbe, 2.) internacionalni običaj, 3.) splošni pravni principi, ki so pripoznani od civiliziranih narodov, in 4.) kot subsidiarni vir sodnijske razsodbe ter doktrino najbolj kvalificiranih juristov raznih narodov. Tako je pripoznana pravoslovcem, naj si delujejo praktično v mednarodnih sodiščih ali teoretski kot učenjaki, slična pravica kakor so jo imeli rimski juristi: *ius respondendi*.

Je torej nek krog pravnih pravil, ki stoje nad državami in ki jih smemo nazivati »ustavo« meddržavnega prava, ki pa spada ob enem tudi k ustroju ali ustavi posameznih držav, ker določa in razmejuje njih teritorialno in stvarno kompetenco. Vsled tega razločujemo dvojce območij države: prvo se nanaša na zadeve, ki jih sme država sama urediti, drugo pa na zadeve, ki jih sme država le sporazumno z drugo državo ali z nekaterimi drugimi državami, torej le po meddržavnopravnem postopku urediti. Ta ideja se zrcali tudi v odst. 8 člena 15. pakta o društvu narodov, kjer je govor o takih spornih vprašanjih, ki jih internacionalno pravo prepušča a izključni državni kompetenci. Toda napačno bi bilo naziranje, da urejuje meddržavno pravo le zadeve med državami. Papež n. pr. je tudi po sedaj veljavnem internacionalnem redu pravni organ, kljub temu, da ni več državni poglavar. Pa tudi država, ki še ni mednarodno pripoznana, pomenja pravno stanje, ki je v meddržavnem pravu pomembno.

Glavni razlog, ki se navadno navaja za ločitev državnega in meddržavnega prava v dve samostojni skupini, je ta, da se pojavljajo nasprotstva med obema pravnima krogoma, da se n. pr. mnogokrat ne smatrajo državni čini, ki nasprotujejo meddržavnemu pravu, za nične, marveč za pravno veljavne. Toda, kakor Verdross pravilno poudarja, se isti problem pojavi tudi v okviru državnega prava, n. pr. protiustavni zakoni. Taki zakoni niso a priori nični, temveč se morajo pri sodiščih uporabljati kakor vsi drugi zakoni, ali pa je predviden poseben postopek za event. razveljavljenje takih zakonov. Isto se dogaja v razmerju med zakonom in uredbo ter med zakonom in sodbo. Vendar pa vsled tega ni kršena enotnost pravnega reda, zakaj ta red sam predvideva, kako naj se ta nasprotstva premostijo, ali pa jih sam dopušča. Kakor ostanejo protiustavni zakoni, protizakonite uredbe in sodbe pravno veljavne, ako jim pusti ustavna norma pravno veljavo kljub vsem

tem hibam, — ravno tako ostanejo mednarodnemu pravu nasprotujoči državni čini pravnomočni, dokler niso v meddržavnem postopku razveljavljeni. Ali ni v vsem tem vendar notranje protislovje, da se isti stvarni položaj ob enem zatruje in zanikuje? Verdross pravi da ne; kajti predpis, izdajati le ustavi ustrezajoče zakone, se obrača na zakonodajalca, dočim se obrača predpis, uporabljati tudi ustavi neustrezajoče zakone, na sodnike in takozv. izvršilne organe. (V svoji prej omenjeni razpravi sem bil izrazil isto misel tako, da so izvestni organi pri svojem delovanju vezani na izvestno stopnjo prava in da ne smejo presoјati te stopnje na njeno skladnost z višjo stopnjo). Kelsen je trdil, da je nemogoče predstavljati si v enotnem sistemu vsega prava tako ravnanje države, ki je meddržavnemu pravu nasprotno, ker je nemogoče, da bi mogla država kot personifikacija pravnega reda storiti nekaj, kar je temu redu nasprotno, kajti pravo, država ne more biti ob enem protipravno, dasi so seveda protipravni čini možni, ki se pa ne morejo prištevati državi, temveč samo dotičnim ljudem (organom). Verdross ugovarja: Kelsen zamenja pojem »država« kot personifikacijo pravnega reda s pojmom »država« kot določenim pravnim stanjem. Ako se govori o »državnem činu«, je mišljen samo drugonavedeni pojem države. Državni čini so pač izvestni pravni dogodki, ki imajo izvestne pravne posledice. Ako nasprotujejo ti čini meddržavnemu pravu, ne postanejo koj nični, temveč ostanejo v veljavi, dokler niso na zahtevo stranke v določenem postopku razveljavljeni. Kvalifikacija nepravilnih činov kot »državnih« je celo pogoj za uvedbo ravno navedenega meddržavno-pravnega postopka. (Ta izvajanja avtorjeva se mi zdijo pomembna tudi za problem odgovornosti države.)

Opozoriti moram končno na »ekskurze«, razvrščene med razna poglavja knjige, v katerih obravnava naš avtor nekatere temeljne pravnofilozofske probleme in sicer 1.) umetna in naravna sistematika prava, 2.) kaj je pozitivno pravo?, 3.) meddržavno običajno pravo, 4.) splošno priznane določbe meddržavnega prava kot del državnega prava (z zanimivo interpretacijo zadevnih določb nemške in avstrijske ustave), 5.) revolucija in meddržavno pravo (dodano je besedilo ruske univerzalne sovjetske ustave, publicirane 7. julija 1923).

Ustaviti se hočem nekoliko pri Verdrosovem naziranju o pozitivnem pravu. On smatra za »pozitivno« ono pravo, ki se realizira v činih organov. »Naravno« pravo vsebuje samo splošna pravila, dočim se pozitivno pravo v njih ne izčrpa. Splošna pravila so samo del pozitivnega prava in tudi to šele tedaj, kadar se končno udelejštvijo v individualnih sodbah in izvršbah. Verdross misli, da je na ta način imanentno določil pozitivnost prava, to je da ni rabil za ta pojem izvenpravnega znaka. Toda ne glede na to,

da bi ta trditev potrebovala še temeljitega raziskovanja o pojmu organa (kar spada k najtežavnejšim vprašanjem pravne teorije), je avtor skušal z navedenim pojmovanjem določati samo razliko med značajem pozitivnega in onim naravnega prava; nikakor pa ni določil pojma pozitivnega prava sploh in ni rešil temeljnega in po mojem mnenju za pravo odločilnega vprašanja, kateri izmed več možnih pravnih redov, ki vsi pozivljajo »organe« v svrhu izvršitve, je smatrati za pozitivnega. Sodnik si mora najprej biti na jasnem o tem, kaj je pozitivno pravo, potem šele ga more realizirati v sodbi. Določati pozitivnost prava na podlagi njegove že izvršene realizacije bi, vsaj v mnogih slučajih, dovedlo sodnika do nastopnega *circulus vitiosus*: pozitivnost prava spoznam na tem, da je realizirano; realizirati pa smem samo pozitivno pravo. Na ta način bi bil nov zakon vsled pomanjkanja predhodne realizacije sploh neizvršljiv. Problem pozitivnosti se pojavi že pri splošni normi; že glede nje je treba odločiti ali spada h »pozitivnemu« ali k »naravnemu« pravu, in to pred vsako njeno realizacijo. Je pa še en pomislek: ako se pozitivnost vsake splošne norme presodi po njeni izvršitvi, potem postane pravoslovje, t. i. veda pozitivnega prava deskriptivna znanost, ker se bavi samo z opisom do konca realiziranega prava, ne pa z oceno dejstev pod vidikom norme. Pravno pravi'o kot nekaj, kar se naj realizira, pa kaže v bodočnost, ne v preteklost. Verdross očita Kelsenu in meni, da sva določila pozitivnost prava po izvenpravnih vidikih. Toda on sam se vara, ako misli, da je izbegnil tej po mojem mnenju neizbežni nujnosti, ko pravi, da se da tudi iz nižjih pravnih činov sklepati na višje in da se mora to v svrho določevanja ustave storiti tam, kjer ni napisane ustave (Angli'a). Če namreč ne predpostavljam višje pravne norme (in tega ne morem storiti, kadar jo hočem šele dognati), potem nižjih »pravnih« činov ne morem smatrati za pravne, ker dobijo ravno to kvalifikacijo šele od višje pravne norme. Čini, iz katerih izhajam, torej še niso kvalificirani kot pravni čini, oni so pri tem mojem prvotnem raziskovanju zgolj čini, gola dejstva, za katera tudi ne morem reči, da so čini organov, ker bi to mogli biti le pod vidikom neke pravne norme, ki podeljuje organsko kvaliteto. Če torej sklepam od zdolaj navzgor in če hočem na ta način priti do pravnega sistema, moram izhajati iz golih, v tem štadiju spoznanja še nepravnih, n. pr. socialnih dejstev. Šele tedaj, ko sem, po teh dejstvih motiviran, si predstavil ali pripoznal neko ali neke pravne norme, se začenja pravna ocena, in to tudi za ona dejstva, iz katerih sem bil izšel.

Drugi moj pomislek se tiče organov meddržavnega prava, kakor jih pojmuje Verdross. On pravi, da ni direktnih organov meddržavnega prava, da so marveč le indirektni, ker prepušča to pravo posameznim državam, naj delegirajo svoje organe za med-

državne svrhe, in ker celo društvo narodov (kakor tudi internacionalna razsodišča) ni ustvarjeno direktno od meddržavne ustave, temveč pogodbeno, torej po drž. ustavah. Na to je odgovoriti, da je to stanje morda obveljalo v prejšnjih časih, v katerih se je pripoznalo sicer neko pravo, ne pa kaka instanca, nad državami. Sedanjemu stanju pa to naziranje ne ustreza. Društvo narodov n. pr. deluje po svoji skupščini in po društvenem svetu. Člani teh kolegijev so sicer delegirani od svojih držav in so torej organi teh držav. Ampak njih skupnost, torej njih zbor ni več državni organ, temveč je organ meddržavne zajednice. Tako je tudi senat (gornja zbornica) v zavezni državi, ki je sestavljen iz delegatov, torej iz organov posameznih držav, organ zavezne države, ne pa državčlanic. Meddržavno organstvo je še jasneje vidno pri internacionalnem sodnem dvoru in pri društvenem tajniku, ki je imenovan od društvenega sveta in potrjen od skupščine. Ako pa smo primorani pripoznati ne samo neke nad državami stoječe pravne norme, marveč tudi od držav neodvisne in njim sodeče instance, potem nimajo države niti onega suverenstva več, ki ga jim je priznala starejša doktrina in avtor tu ocenjene knjige, namreč da imajo »summam potestatem«, to je neodvisnost od vsake naddržavne instance. En del državne kompetence je prešel na naddržavno ali meddržavno organizacijo. S tem pa se je menjala kvalifikacija »države« in potemtakem tudi pojem »država«. Meni se zdi, da ni ta pojem nesprenemljiv in za vse veke enak, ampak da je odvisen od kvantitete v enem organizmu koncentriranih kompetenc, ter da se sploh z izpolnitvijo prava tudi pravni pojmi menjavajo. Znanstveno pojmovanje onega pravnega kompleksa, ki se naziva »država«, mora postati drugačno, če se ta pravni kompleks menja in to se dogaja tem bolj, čim bolj se izpopolnjuje meddržavno pravo.

V ostalem pa pomenja Verdrossovo zanimivo delo važen napredek v problematiki meddržavnega prava in lep prispevek k splošni pravni teoriji. Avtor se ni izkazal samo za spretnega v analizi in kritiki, marveč tudi za sposobnega v sintezi in konstrukciji.

Književna poročila.

Dr. Karl Gross, Lehrbuch des kath. Kirchenrechts mit besonderer Berücksichtigung der partikularen Gestaltung desselben in Oesterreich. Achte Auflage, auf Grund des neuen Codex juris canonici durchgreifend umgearbeitet von Dr. Heinrich Schueller, Hofrat des Verwaltungsgerichtshofes Wien 1922.